

В. А. КУЧЕР

**МЕХАНІЗМИ СОЦІАЛЬНОГО
ПАРТНЕРСТВА У СФЕРІ
СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ
ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ**

Монографія



ЮРІНКОН ІНТЕР
Київ–2025

УДК 364.4-057.36(477)(02)
К96

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Закладу вищої освіти «Львівський університет бізнесу та права»
(Протокол № 1 від 29 серпня 2024 року)*

Рецензенти:

Петков Сергій, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри соціальної роботи у військах (силах) факультету соціальних та поведінкових наук Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Сопільник Ростислав, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, професор кафедри судоустрою, прокуратури та адвокатури, Львівський університет бізнесу та права;

Захаріна Тетяна, професор кафедри соціальної реабілітації та соціальної педагогіки Київського національного Університету ім. Тараса Шевченка, доктор педагогічних наук, доцент

Кучер В. А.

К96 Механізми соціального партнерства у сфері соціального захисту військово-службовців Збройних Сил України: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2025. 196 с.

ISBN 978-966-667-872-3

У монографії обґрунтовано теоретико-методологічні засади соціального партнерства у сфері соціального захисту військовослужбовців Збройних Сил України та розроблено практичні рекомендації щодо вдосконалення процедур і технологій його реалізації в сучасних умовах воєнного стану. Охарактеризовано систему державних та громадських інститутів та їх функцій у сфері соціального захисту військовослужбовців Збройних Сил України, яка забезпечує якісну і повноцінну реалізацію соціальних прав військовослужбовців через залучення їх до процесу налагодження соціального партнерства.

Розроблені теоретико-практичні положення, висновки та рекомендації можуть бути використані у дослідженнях, програмах та проектах відповідних органів державної влади, у діяльності науково-дослідних інститутів, закладах вищої освіти та структурах підвищення кваліфікації, які займаються питаннями державно-приватного партнерства в інноваційній сфері у сучасних умовах суспільного розвитку.

УДК 364.4-057.36(477)(02)



Видавництво «Юрінком Інтер» прагне сталого майбутнього для нашого бізнесу, наших читачів і нашої планети. Ця книга виготовлена з паперу, сертифікованого Forest Stewardship Council®

ISBN 978-966-667-872-3

© Кучер В. А., 2025

© Юрінком Інтер, 2025

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	5
----------------	---

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

1.1. Поняття соціального партнерства та його роль у забезпеченні соціального захисту населення	9
1.2. Принципи соціального партнерства між державою та громадянами у кризовому соціумі.....	18
1.3. Соціальне партнерство державного та недержавного суспільних секторів та його роль у забезпеченні соціального захисту населення: українські реалії та міжнародний досвід.....	29

РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗСУ У КОНТЕКСТІ СУСПІЛЬНИХ ЗМІН

2.1. Сутність, види та принципи соціального захисту військовослужбовців ЗСУ	47
2.2. Комунікативна природа соціального партнерства у відносинах держави та громадян у процесі соціального захисту військовослужбовців ЗСУ	63
2.3. Соціальне підприємництво та соціальна відповідальність як чинники удосконалення державної політики у сфері захисту прав військовослужбовців ЗСУ	75
2.4. Роль соціального партнерства у реалізації державної політики у сфері соціального захисту військовослужбовців ЗСУ	86

РОЗДІЛ 3. МЕХАНІЗМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗСУ

3.1. Нормативно-правові механізми публічного управління як складова соціального партнерства у сфері соціального захисту військовослужбовців ЗСУ.....	104
3.2. Система державних та громадських інститутів та їх функції у сфері соціального захисту військовослужбовців ЗСУ	121
3.3. Соціальне партнерство територіальних громад та органів публічного управління у сфері соціального захисту військовослужбовців ЗСУ	137
3.4. Пріоритети вдосконалення публічного управління та державно-громадського партнерства в системі надання соціальних послуг та допомоги військовослужбовцям ЗСУ.....	147
Післямова	164
Література	171
Додаткова література	183

ПЕРЕДМОВА

У процесі становлення України як повноправного й незалежного члена європейської спільноти доводиться долати цілу низку перешкод, які мають як політичний, так і економічний характер. Військовий стан в Україні акцентував нагальну необхідність реформування системи соціального захисту військовослужбовців ЗСУ. Водночас соціально-політичні перетворення, що відбуваються в державі, впливають на соціальне життя та сприяють виникненню нових форм партнерської соціальної взаємодії, які потрібні сучасній Україні. Відсутність відповідальної соціально-економічної, а також законотворчої діяльності зумовлює появу депресивних територій, на яких економіка перебуває в затяжній і глибокій кризі, наявна виразна асиметрія фінансово-бюджетних відносин, надзвичайно незадовільна результативність методів корпоративного управління з точки зору інтересів переважної більшості населення, що перебуває на межі бідності. Зважаючи на це та те, що перед Україною постала проблема захисту своєї територіальної цілісності, боротьби з сепаратизмом, що, своєю чергою, зумовило підняття відносно нового питання — соціального захисту військовослужбовців ЗСУ. Саме тому реформування системи соціального партнерства в Україні слід вважати однією з провідних тем, здатних розвивати суспільство з середини, скріплювати зв'язки між різними верствами, а також ефективно впливати на політику, економіку та створювати суспільний консенсус. Без впровадження цієї важливої системи в життя навряд чи ми зможемо найближчим часом говорити про європейське суспільство в державі.

На сьогодні ключовими напрямками державної політики у сфері соціального захисту ветеранів війни та військовослужбовців ЗСУ стали підвищення ефективності існуючої системи пільг, побудова ефективної моделі їх грошового забезпечення, створення дієвого механізму забезпечення житлом військовослужбовців та членів їх сімей, створення системи психологічної та фізіологічної реабілітації, соціальна та професійна адаптація військовослужбовців, які звільняються з військової служби тощо. Це зумовлює доцільність розроблення нових гностичних і технологічних підходів до ідентифікації механізму соціального партнерства у сфері соціального захисту військовослужбовців ЗСУ та членів їх сімей.

ПЕРЕДМОВА

Теоретико-методологічною основою дослідження соціального партнерства є наукові доробки провідних учених, таких, як: О. Валевський, К. Ващенко, Р. Войтович, Н. Діденко, Г. Дмитренко, М. Кравченко, М. Лахижа, Т. Лукіна, А. Мельник, Н. Нижник, Л. Новак-Каляева, А. Рачинський, В. Рижих та інші.

Загальнометодологічні аспекти соціального партнерства виступали предметом окремого розгляду у працях таких західноєвропейських вчених, як: Г. Беккер, Д. Кларк, Б. Санто, К. Фрімен, С. Валенті, Н. Шелюбська, Л. Шарінгер, Б. Гофрон, М. Гоше, П. Друкер, Д. Еванс, М. Йонг, Дж. Кейн, Є. Лі, Б. Краус-Мойзер, Р. Кайрен, М. Кастельс, В. Коллінз, Р. Кроппінг, Б. Кроузет, Т. Кроссвел, Ж-Ф. Ліотар, Дж. Малген, Д. Норман, С. Паерсон, Е. Паін, Т. Арсонс, К. Поппер, К. Ратцель, Дж. Саймон, В. Томас, Е. Торренс, О. Тоффлер, А. Тойнбі.

У межах дослідження питань соціального партнерства у сфері соціального захисту учасників антитерористичної операції окремі аспекти досліджували такі вчені, як: В. Баштанник, Т. Безверхнюк, П. Витко, Г. Возник, О. Волик, В. Волянський, П. Ворона, В. Гошовська, Н. Гнидюк, Н. Грицяк, В. Діуліна, О. Дяків, І. Ісаєнко, М. Канавець, Ю. Ковбасюк, Ю. Кізілов, Т. Когановська, В. Козаков, М. Пилипчук, Н. Протасова, Л. Прокопенко, В. Рижих, А. Семенченко, С. Серьогін, В. Стрельцов, С. Чукут, І. Шпекторенко та інші.

Незважаючи на значний діапазон наукових розробок з даної проблематики, комплексне дослідження механізму соціального партнерства у сфері соціального захисту військовослужбовців ЗСУ не здійснювалося. З огляду на це та те, що перед Україною з 2014 року постала проблема захисту своєї територіальної цілісності, боротьби з сепаратизмом, приведення у найвищий рівень боєготовності власних Збройних Сил, а відтак і соціального захисту сотень тисяч учасників бойових дій, питання дослідження механізму соціального партнерства у сфері соціального захисту військовослужбовців ЗСУ є надзвичайно актуальним, до того ж недостатньо розробленим у вітчизняній історіографії. Методологічне розроблення даної проблематики сприяє розвитку сучасної теорії державного управління, поглибленню уявлень щодо соціального партнерства.

Розділ 1

ТЕОРЕТИКО- МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

- 1.1. Поняття соціального партнерства та його роль у забезпеченні соціального захисту населення.
- 1.2. Принципи соціального партнерства між державою та громадянами в кризовому соціумі.
- 1.3. Соціальне партнерство державного та недержавного суспільних секторів та його роль у забезпеченні соціального захисту населення: українські реалії та міжнародний досвід.

Перший розділ монографії є надзвичайно важливим етапом дослідження, оскільки він дозволяє окреслити ключові проблеми та визначити напрямок подальшого аналізу. У сучасних умовах розвитку українського суспільства питання партнерства між державним і недержавним секторами в системі соціального захисту стає дедалі актуальнішим. Це партнерство дозволяє ефективніше вирішувати проблеми соціального захисту населення, зокрема надання соціальних послуг та допомоги найбільш вразливим категоріям громадян, до яких належать ветерани, військовослужбовці Збройних сил України та інші соціальні групи.

Соціальне партнерство стало невід'ємною частиною державної політики у багатьох країнах Європи. Воно виступає механізмом правового регулювання ринку праці та забезпечує узгодження інтересів різних сторін — працівників, роботодавців, органів влади та громадських організацій. Це партнерство, засноване на принципах трипартизму, свободи об'єднання, рівноправності та взаємної відповідальності, сприяє досягненню спільного консенсусу в умовах кризових ситуацій, що є особливо важливим для сучасної України.

Важливо зазначити, що для України, з її політичними, соціальними та економічними викликами, необхідність формування ефективної моделі соціального партнерства є нагальним завданням. Нестабільність внутрішньої ситуації, недостатньо розвинуті механізми антикорупційної боротьби, неефективна судова система та інші негативні чинники значно ускладнюють реалізацію повноцінної соціально-партнерської співпраці. Водночас аналіз міжнародного досвіду, зокрема країн Європейського Союзу, показує, що співпраця між державними і недержавними організаціями може стати важливим інструментом для покращення рівня соціального захисту населення та зміцнення довіри до держави.

Цей розділ монографії має на меті дослідити основні аспекти соціального партнерства в Україні, порівняти їх із практиками

європейських країн та визначити можливості адаптації успішних моделей до українських реалій. Аналіз літератури та дослідження правових і інституційних основ дозволять зрозуміти, як краще впровадити соціальне партнерство в національну систему соціального захисту, зокрема для підтримки військовослужбовців та ветеранів.

1.1. Поняття соціального партнерства та його роль у забезпеченні соціального захисту населення

Соціальна політика є складовою частиною загальної стратегії держави, що відноситься до соціальної сфери. Це цілеспрямована діяльність з розробки та реалізації рішень, які безпосередньо стосуються людини, її ролі в суспільстві, надання їй соціальних гарантій з урахуванням особливостей різних груп населення країни. Важливою складовою соціальної політики сучасної демократичної держави є поняття соціального партнерства.

Поняття соціального партнерства в Україні поки що не визначено у чинному законодавстві. Однак у розвинених державах соціальне партнерство є новим ефективним методом правового регулювання ринку праці, що слугує для врегулювання суперечностей інтересів працівників і роботодавців, а також органів державної влади. Воно покликане налагоджувати взаємини працівників і роботодавців згідно з формами і принципами, що базуються на врахуванні й узгодженні інтересів різних соціальних груп, прошарків, класів. Визнаючи відмінність, різноспрямованість і незахищеність інтересів окремих соціальних груп, прошарків, класів, партнерські відносини, зазначає професор О. А. Грішнова, водночас передбачають усвідомлення необхідності взаємодії, взаємозалежності й неможливості існування один без одного. Соціальне партнерство передбачає забезпечення відповідних прав різним соціальним групам, прошаркам, класам на участь у політичних і економічних процесах вироблення

й прийняття рішень щодо актуальних проблем розвитку суспільства¹.

Соціальне партнерство — або інституціолізована співпраця між бізнесом і робочою силою, іноді під наглядом урядів, є ознакою більшості європейських економік після Другої світової війни. Численні зарубіжні дослідники вважають його важливим елементом економічної та політичної трансформації Європи. Зокрема, одним із основних положень про затвердження та забезпечення подальшого розвитку соціального партнерства стало створення в 1919 році Міжнародної організації праці (МОП).

Система соціального партнерства активно починає розвиватися після Другої світової війни, коли промислово розвинені капіталістичні країни і профспілкові рухи стали реальною силою. При активній підтримці держави в більшості європейських країн стали створюватися національні соціально-економічні ради з представників об'єднаних підприємців, профспілок і держав: в Італії — Національна рада економіки праці, в Бельгії — Центральна економічна рада, а згодом Національна рада праці, в Голландії — Економічна і соціальна рада, яка перетворилась у Раду з проблем праці. У Франції та Англії — Економічний і соціальний комітет. Найбільш розвиненою ідеєю соціального партнерства є в Німеччині, Австрії, Швеції, а також у США, Японії, Італії, Греції та Португалії. Розвитку ідеології соціального партнерства сприяла науково-технічна революція.

Феномен соціального партнерства отримав у даний час нормативно-правове закріплення, головним чином, через норми трудового права. В більш розширеному розумінні феномен соціального партнерства варто розуміти як найбільш прийнятну форму взаємодії в інформаційному суспільстві, як складову соціальної політики держави та як можливість вирішення соціальних проблем в умовах політичних і громадянських свобод у соціальному ринковому господарстві.

Сторонами соціального партнерства є працівники і роботодавці в особі їх представників. Також сюди можуть бути включені органи державної влади або органи місцевого самоврядування, якщо вони є роботодавцями. Органами соціального партнерства є комісії з регулювання соціально-трудова відносин. Соціально-трудова відноси-

¹ Грیشнова О. А. Економіка праці та соціально-трудова відносин: підручник. 5-те вид. Київ. Знання, 2011. 390 с.

1.1. Поняття соціального партнерства та його роль у забезпеченні соціального захисту населення

ни — поняття більш широке, ніж трудові відносини. Вони включають у себе трудові відносини, відносини із соціального забезпечення та побутового обслуговування, тобто всі відносини соціальної сфери.

На відміну від сторін соціального партнерства, учасниками соціально-трудова відносин є відповідні органи державної влади або органи місцевого самоврядування (трипартизм). Коли такий орган, як раніше вказувалося, сам є роботодавцем, то він також виступає і як сторона соціального партнерства.

Крім того, необхідно зазначити, що соціальне партнерство — це система цивілізованих громадських відносин, що забезпечують узгодження та захист інтересів працівників, роботодавців, організаторів, різних соціальних груп, їх громадських об'єднань, органів державної влади, місцевого самоврядування на основі договорів, консенсусу, метою яких є досягнення соціально-економічного і політичного розвитку держави.

Таким чином, на наш погляд, соціальне партнерство варто розуміти, як: а) механізм, спрямований на зниження напруженості у взаємовідносинах між різними соціальними групами та на політичну консолідацію органів влади всіх рівнів і органів місцевого самоуправління; б) структурний елемент конструктивної взаємодії різних сил на суспільній арені, який здатний забезпечити людям рівні можливості для гідного життя; виявлено причини запровадження й розширення можливостей соціального партнерства в Україні, серед яких взаємовигідна взаємодія в межах загальноукраїнського трикутника, що включає державні структури, бізнес-структури і суспільні (громадські) організації.

Можна виділити ключові елементи соціального партнерства:

- соціальна проблема;
- інтереси партнерів;
- правова обґрунтованість партнерства;
- можливості й сильні сторони партнерів;
- правила взаємодії та взаємного контролю;
- наявність інформаційного поля, освітнього процесу соціального партнерства;
- наявність проекту як способу співорганізації сторін;
- постійність та стабільність процесу соціального партнерства;
- інноваційні шляхи вирішення соціальних проблем.